

เมื่อนักมานุษยวิทยา “พบรัก” ในงานภาคสนาม

ดร.นฤพนธ์ ดั่งวงวิเศษ

หัวหน้ากลุ่มงานวิจัยและพัฒนา ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

เมื่อนักมานุษยวิทยาลงไปในพื้นที่หมู่บ้านของชนพื้นเมือง ความรู้สึกใกล้ชิดผูกพันที่เกิดขึ้นกับชาวบ้าน และกลายเป็นความรักเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นได้ ตัวอย่างเช่นในช่วงทศวรรษ 1970 Kenneth Good นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันพบรักกับยารีน่า หญิงสาวชนพื้นเมืองเผ่า Yanomami ในเขตป่าอะเมซอนของประเทศเวเนซุเอล่า Kenneth ตัดสินใจพายารีน่ามาใช้ชีวิตคู่ร่วมกับเขาในฐานะภรรยาในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นสังคมสมัยใหม่ที่ยารีน่าไม่เคยรู้จัก เธอใช้เวลาปรับตัวอยู่นาน และเรียนรู้ที่จะมีชีวิตร่วมกับชาวตะวันตก แต่ความแตกต่างทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตทำให้ยารีน่ารู้สึกโดดเดี่ยวอ้างว้าง เธออยู่กับ Kenneth เป็นเวลา 5 ปี และมีลูกด้วยกัน 3 คน เมื่อยารีน่ากลับไปป่าอะเมซอน เธอก็สารภาพกับ Kenneth ว่าจะไม่กลับไปอยู่อเมริกาอีกแล้ว Kenneth จึงตัดใจจากเธอ และกลับไปอเมริกาพร้อมกับลูกทั้งสามคน ลูกชายคนโตของยารีน่า ได้อ่านบันทึกของพ่อและค้นพบว่าเมื่อแม่ของเธอมาอยู่ที่อเมริกา แม่รู้สึกโดดเดี่ยว เขาจึงเดินทางกลับไปเยี่ยมแม่ และเรียนรู้วัฒนธรรมของชาว Yanomami อย่างที่แม่ของเธอเติบโตมา (Baker, 2017)

จากกรณีของ Kenneth ทำให้เห็นว่าความรักเกี่ยวกับกับเงื่อนไขทางวัฒนธรรม กล่าวคือ อุดมการณ์ความรักแบบ Romanticism ระหว่างคู่รักเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับวัฒนธรรมตะวันตก ในขณะที่ความรักของชนพื้นเมืองในชนเผ่า Yanomami ดำรงอยู่ท่ามกลางข้อกำหนดทางสังคมที่เรื่องส่วนรวมมีความสำคัญมากกว่าเรื่องส่วนตัว ความรู้สึกถึงความรักและความผูกพันที่แตกต่างกันระหว่าง Kenneth และยารีน่า จึงเป็นบทเรียนให้นักมานุษยวิทยาตั้งคำถามเกี่ยวกับคุณค่า ความหมาย โลกทัศน์ และการปฏิบัติของมนุษย์ที่สะท้อนเรื่องราวความรักและความผูกพันได้เป็นอย่างดี

ดังนั้นการศึกษา “ความรัก” ของนักมานุษยวิทยานำไปสู่การตั้งคำถามว่า ความรักแบบโรแมนติกคือสิ่งที่เกิดขึ้นและพบได้ในทุกวัฒนธรรมหรือไม่ หรือเป็นวัฒนธรรมแบบวิคตอเรียนที่มีอยู่ในสังคมตะวันตก และมีอิทธิพลให้กับสังคมอื่นในเวลาต่อมา (Stone, 1989; Karandashev, 2015, 2017) Lindholm (2006) ตั้งข้อสังเกตว่าในยุคของสื่อสมัยใหม่ทั้งภาพยนตร์ ละคร นวนิยาย รายการโทรทัศน์ และอินเทอร์เน็ต เรื่องราวของความรักถูกสร้างขึ้นอย่างแพร่หลาย และทำให้เกิดวัฒนธรรมที่บูชาความผูกพันที่เหนียวแน่นของคนสองคน ภายใต้วัฒนธรรมบริโภคนิยม ความรักจึงกลายเป็นสินค้าที่สำคัญของคนหนุ่มสาวที่ตอบสนองความเป็นส่วนตัว และวิถีชีวิตในสังคมอุตสาหกรรม (Illouz, 1997, 1998)

ในสังคมที่มนุษย์ต้องพึ่งพาอาศัยกันในการดำรงชีพ เช่นสังคมเก็บของป่าล่าสัตว์ และสังคมเกษตรกรรม สำนักของคนหนุ่มสาวจะมีพลังมากกว่าการอยู่ตามลำพัง สมาชิกในสังคมจึงมองข้ามการเติมเต็มความต้องการส่วนตัว อารมณ์ผูกพันแบบรักโรแมนติกจึงไม่ปรากฏ (Averill, 1980) นอกจากนั้น ในสังคมที่มีความแตกต่างทางชนชั้น การแสดงความสัมพันธ์ของบุคคลจะเกิดขึ้นภายใต้การแลกเปลี่ยนเชิงเศรษฐกิจ ผู้ที่มีฐานะต่ำกว่าจะเป็นฝ่ายปรนเปรอความสุขทางกายและใจให้กับผู้ที่มีฐานะที่สูงกว่า (Chernoff, 2003) ในสังคมที่มีการสืบตระกูลทางฝ่ายชาย ความสัมพันธ์ระหว่างคู่หญิงชายจะเกิดขึ้นบนการสร้างพันธมิตรโดยการ

แต่งงาน ที่ผู้ใหญ่ในครัวเรือนจะมีผู้จัดหาผู้หญิงมาแต่งงานกับลูกชาย และผู้หญิงจะต้องย้ายเข้าไปอยู่กับตระกูลฝ่ายสามี ความสัมพันธ์แบบโรมานติกระหว่างหญิงชายก่อนการแต่งงานจึงไม่ปรากฏ การครองคู่ในลักษณะนี้จึงวางอยู่บนการทำหน้าที่ทางสังคม มิใช่การตอบสนองความพึงพอใจส่วนบุคคล (De Munck, Korotayev, & McGreevey, 2016; Lindholm, 2006)

อย่างไรก็ตาม Jankowiak & Fisher (1992) ทำการศึกษาเปรียบเทียบวัฒนธรรม 166 แห่งทั่วโลก พบว่าส่วนใหญ่มนุษย์จะมีประสบการณ์ความรักและความผูกพันระหว่างคนสองคน ซึ่งล้มล้างความเชื่อที่ว่าความรักแบบโรมานติกเกิดขึ้นเฉพาะสังคมตะวันตกเท่านั้น เพียงแต่ว่าเงื่อนไขและวิธีการแสดงออกถึงความผูกพันใกล้ชิดของคนรักในแต่ละวัฒนธรรมอาจไม่เหมือนกัน (Hatfield & Rapson, 2005) การศึกษาของ De Munck และ Korotayev (1999) พบว่าในสังคมที่ผู้หญิงมีฐานะสูงและมีบทบาททางสังคม ความรู้สึกผูกพันระหว่างหญิงชายค่อนข้างเห็นได้ชัดเจน ในขณะที่สังคมที่ผู้หญิงไม่มีอำนาจ ความรู้สึกผูกพันของการครองคู่จะมีน้อย การศึกษาของ Buss (1994) ชี้ว่าผู้ชายมักจะสนใจเลือกคู่ครองของตนจากรูปร่างหน้าตาและอายุที่อ่อนเยาว์ ในขณะที่ผู้หญิงจะให้ความสำคัญกับคู่ครองจากฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นบุคคลที่สามารถให้การคุ้มครองและปกป้องครอบครัวได้

ในสังคมที่มีการสร้างครอบครัวเดี่ยวที่ประกอบด้วยพ่อแม่ลูก ความผูกพันระหว่างคู่สามีภรรยาจะมีความเข้มข้นมากกว่าครอบครัวขยาย เนื่องจากผู้เป็นพ่อในครอบครัวเดี่ยว จะต้องทำหน้าที่ดูแลภรรยาที่ตั้งครรภ์อย่างใกล้ชิด ในขณะที่ครอบครัวขยาย ญาติพี่น้องหลายคนจะเข้ามาช่วยดูแลผู้หญิงที่ตั้งครรภ์ (Boehm, 1999; Farooq, 1985) ดังนั้น เงื่อนไขของการดูแลภรรยาที่ตั้งครรภ์นำไปสู่การสร้างความผูกพันทางใจของหญิงชาย ในสังคมที่ควบคุมการมีเพศสัมพันธ์อย่างเข้มงวด เช่นในวัฒนธรรมชนเผ่าในหมู่เกาะปาปัวนิวกินีและเมลาเนเซีย ความใกล้ชิดผูกพันระหว่างหญิงชายจะพบน้อยมาก (Heider, 1970)

มิติที่ยังมีการศึกษาน้อยในประเด็นความรักก็คือ การทำความเข้าใจประสบการณ์ทางอารมณ์ของมนุษย์ ข้อจำกัดอย่างหนึ่งก็คือยังไม่มีแนวคิดทฤษฎีใด ที่สามารถอธิบายความรู้สึกที่มนุษย์มีความผูกพันทางกายและใจต่อกันได้อย่างครบถ้วน เท่าที่ผ่านการเปรียบเทียบข้ามวัฒนธรรมในมิติประวัติศาสตร์ วิวัฒนาการทางสังคม จิตวิทยาสังคม และชีววิทยาทางสังคม ให้คำอธิบายที่บ่งชี้ว่าบริบททางวัฒนธรรมและปัจจัยทางฮอโมน ล้วนมีผลต่อการสร้างอารมณ์ความรักได้เหมือนกัน รวมทั้งแบบแผนการดำเนินชีวิตที่ต่างกันระหว่าง “ปัจเจกนิยม” และ “ส่วนรวมนิยม” ก็มีผลต่อการปฏิบัติและการให้ความหมายต่อความรัก (Karandashev, 2015)

บรรณานุกรม

Averill, J. R. (1980). A constructivist view of emotion. In R. Plutchik & H. Kellerman (Eds.), *Emotion. Theory, research, and experience: Vol. 1. Theories of emotion* (pp. 305-340). New York: Academic Press.

- Baker, C. (2017). Story of An Anthropologist Who Fell In Love With A Native Woman From The Amazon and Took Her To The USA. Retrieved from <https://fabiosa.com/lbpft-4707-story-of-an-anthropologist-who-fell-in-love-with-a-native-woman-from-the-amazon-and-took-her-to-the-usa/>
- Boehm, C. (1999). *Hierarchy in the forest: The evolution of egalitarian behavior*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Buss, D. M. (1994). *The evolution of desire: Strategies of human mating*. New York, NY: Basic Books.
- Chernoff, J.M. (2003). *Hustling is not Stealing: Stories of an African Bar Girl*. Chicago: Chicago University Press.
- De Munck, V. C., & Korotayev, A. (1999). Sexual equality and romantic love: A reanalysis of Rosenblatt's study on the function of romantic love. *Cross-Cultural Research*, 33,265–277.
- De Munck, V.C., Korotayev, A., & McGreevey, J. (2016). Romantic Love and Family Organization: A Case for Romantic Love as a Biosocial Universal. *Evolutionary Psychology* (October-December 2016), 1-13.
- Farooq, G. M. (1985). Household fertility decision-making in Nigeria. In G. M. Farooq & G. B. Simmons (Eds.), *Fertility in developing countries. An economic perspective on research and policy issues*. (pp. 312–350). New York, NY: St Martin's Press, Inc.
- Hatfield, E., & Rapson, R. L. (2005). *Love and sex: Cross-cultural perspectives*. Lanham, MD: University Press of America.
- Heider, K. (1970). *The Dugum Dani: A Papuan Culture in the Highlands of West New Guinea*. Chicago: Aldine.
- Illouz, E. (1997). *Consuming the Romantic Utopia: Love and Cultural Contradictions of Capitalism*. Berkeley: University of California Press.
- Illouz, E. (1998). The Lost Innocence of Love: Romance as the Postmodern Condition. *Theory, Culture & Society*, 15(3-4), 161-186.
- Jankowiak, W. R. & Fischer, E. F. (1992). A Cross-Cultural Perspective on Romantic Love. *Ethnology*, 31(2), 149-155.

Karandashev, V. (2015). A Cultural Perspective on Romantic Love. *Online Readings in Psychology and Culture*, 5(4), 1-21.

Karandashev, V. (2017). *Romantic Love in Cultural Contexts*. New York: Springer.

Lindholm, C. (2006). Romantic Love and Anthropology. *Etnofloor*, XIX(1), 5-21.

Stone, L. 1989. Passionate Attachments in the West in W. Gaylin and E. Person (eds.). *Historical Perspective. Passionate Attachments*. (pp. 15-26). New York: Free Press.